Digitalisert av Nasjonalbiblioteket, 2014

Makten i kommunene.

8 artikler om „Kretsens erobringstokt"

Av Direktør Lorentz Vogt

III.

Den som ønsker å erobre makten i Norge, må sikre sig ledelsen i kommunestyrene. Det kommunale selvstyre, som var den videre utvikling av grunnlovens statsrettslige folkestyre, er efterhvert blitt selve grunnlaget for dette. Den nøie forbindelse mellom grunnlovens folkestyre og det kommunale selvstyre stod klart for kommunelovens fedre og finnes fremhevet allerede i 1820-årene.

Makten i kommunestyrene betyr makten utover landet. Den inneholder dessuten i større utstrekning enn makten i statsadgang til å belønne tilhengere og utelukke motstandere. Det er nemlig en viss grense for de tillitshverv — betalte og ubetalte — som staten rår over, selvom antallet for tiden synes forbløffende stort. I kommunene er antallet noe nær ubegrenset.

Kretsen med dens utpregede interesser for personer — mer enn for saken — har hatt et sikkert blikk herfor. Den tok op arbeidet for å få kommunenes ledelse lagt i autoritært opnevnte menns hender istedetfor i de folkevalgte ordføreres. I den av Quisling iverksatte ordning fant man et fullt brukbart mønster. Arbeidet kom for alvor igang i 1943. De menn innen kretsen som tok op agitasjonen hadde også stor innflydelse. Noen forfegnelse over disse menn foreligger ikke offisielt. Men følgende navn tør i alt vesentlig være riktige: Høiesterettsjustitiarius Paal Berg, høiesterettsdommer Ferdinad Schjelderup, høiesterettsdommer Solem, professor — oksuraordinær dommer i Høiesterett — Lindvig, direktør Thagaard, direktør Sverre Iversen, direktør Gunnar Jahn, fylkesmann Nordanger — som dog efter forlydende senere trakk sig tilbake — advokat Christian L. Jensen som senere i odelstinget fikk den ubehagelige og helt mislykkede opgave å forsvare kuppet og videre av arbeidernes tillitsmenn Eugen Johannesen og Franck Hansen. Ovenstående liste kan ikke garanteres å være 100 pct. riktig og er vel heller ikke helt komplett. Men den gir dog de vesentligste navn. «Kretsens» sammensetning er denne gang i alt vesentlig borgerlig og sterkt Oslofarvet.

En omstyrtning av den norske over 100 år gamle kommuneordning til fordel for et autoritært styre i nøie forbindelse med visse tyske ideologiske principper, måtte naturlig vekke sterkt motstand. Denne meldte sig da både i London og i Norge.

Redaksjonen i London var helt naturlig, selvom regjeringen stod begivenhetene noe fjernt. En regjering bestående av gamle parlamentarikere — for i den største del opvokset i kommunalt arbeide — måtte reagere mot ethvert angrep på den frie kommunale forfatning. Denne var en del av deres eget liv — man kan si av deres eget jeg. Det kommunale folkestyre var gått dem i blodet. På den annen side er det naturlig at den efter 3 års fravær fra landet kunde stå noe vekkende overfor noe som fremstillet sig som et mere alment krav i Norge. Begge disse ting preger regjeringens optreden. Den avviser tanken. Men så får den følgende brev:

Oslo, 28. juli 1943.

«Idet vi bekrefter innholdet av denne vår beskjed, går vi ut fra at regjeringen snarest søker tilbyttning til andre medarbeidere på hjemmefronten, som kan anse sig istand til å gjennomføre en kommunalordning, attående i anordningen optrukne linjer, og i det hele å tilpasse vårt arbeide videre. I samband med dette venter vi da også beskjed om til hvem vi skal overlevere de med justisministerens april brev mottatte anordninger med motiver».

Statsminister Nygaardsvold bemerker om dette eiendommelige brev: «Det var et opslagsbrev av krasseste art og regjeringen forstod at her måtte man handle hurtig for å få det vennskepelige forhold gjenoprettet».

Man kunde nu ønske, at regjeringen hadde slått i bordet. Den vilde hatt folket med sig. Men man skal huske på situasjonen! Der var krig i landet. Spørmålet om det kommunale selvstyre var stort. Men nødvendigheten av å bevare en samlet front var større. Statsminister Nygaardsvold «tok derfor saken pent» — for å bruke et noksa almindelig uttrykk. Det vilde dog være uriktig, om kretsen tok sig dette til inntekt.

———

Imidlertid hadde reaksjonen hjemme i Norge mot kretsens tiltakende kupplaner lenge vært betydelig. Kommuneplanene bragte en sprengning som bl. a. berøvet Hjemmefronten støtte fra menn som hadde gjort sig holt fortjent da motstandsbevegelsen blev etablert innen lærerne. Der blev også utgitt en del «konträllegale» skrifter fra norsk patriotisk hold mot Kretsens overgrep overfor grunnlov og lov — tildels under påberopelse av Kongen — den personlige Kongemakt. Vi citerer:

«Kongens troskap til forfatningen».

«Her citeres der «kong Haakon i 1905 avlå til forfatningen:

«Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, såsant hjelpe mig Gud og hans helliga ord».

Derefter tilføies:

«Denne troskapsed var Kongens håndfestning til det norske folk.

Troskapseden har han holdt, og troskapseden vil han holde.

I denne troskapsed ligger, at han ikke vil tillate at våre folkevalgte stats- og kommuneorganer skyves til side, og at ukonstitusjonelle styrer innsettes.

I denne troskapsed ligger, at han ikke vil tillate at et frihetselskende folks mest dyrebare interesser krenkes.

Kongens troskapsløfte skal være folkets troskapsløfte. Folket vil være tro mot sin grunnlov og sine lover».

Disse ord vil bli stående, fordi de selvsagt er riktige. Men dypt nedstemmende er det, at der i okkupasjonstiden var en krets, som nyttet leiligheten til å gå til kamp mot storting og regjering og mot de folkevalgte kommunestyrer.

Følgende artikkel i det illegale «Vart Land» bør også leses. Den vil til alle tider bevare sin interesse:

«Når de reaksjonære krefter har tatt Hjemmefronten til inntekt for sine synsmåter, er dette en grov tilsnikelse. Hjemmefronten — denne store masse av kvinner og menn, som venter på at frihetens dag igjen skal komme — vet ingen ting om hvad den lille klikk av reaksjonære menn forbereder. Hjemmefrontens ubrytelige enighet må ikke tillates å ødelegges av enkeltpersoner, som ingen fullmakt har, til å optre på Hjemmefrontens vegne.

Ingen hederlig norsk kvinne eller mann inntar noe folkevalgte tillitshverv uten å være valgt av folket. Når krigen er slutt eller landet befridd for tyskerne, skal de kvinner og menn som før 9. april 1940 var valgt av folket igjen innta sine plasser til nytt valg er holdt. Selvsagt med undtagelse av NS-medlemmer. De er vel også ønskelig å få skiftet ut en del andre av de valgte representanter. Men dette må folket selv i valg avgjøre».

I januar 1945 blev det utgitt et skrift som blev spredt i et meget stort oplag. Det skrev sig fra innflydelsesrike lag av befolkningen i opposisjon til kretsen. Særlig interesse knytter sig til det, fordi det ikke bare opponerer mot Kretsen — men også trekker op et positivt program, klart og konkret:

1) Kongen skal hjem straks.

2) Hele regjeringen skal hjem straks. Eventuelle forreninger i London eller andre steder, må overlades sendemennene eller andre særskilt befullmektigede.

3) Stortinget skal øieblikkelig tre sammen og vise sig fast og ubøielig overfor alle uskikkelser. (Nazistene er på forhånd tatt i forvaring eller satt utenfor ved bråvær).

4) Alle kommunestyrer skal inn og velge ordfører og tre i virksomhet. (Nazister, se ovenfor).

5) Alle skolestyrer skal inn og ordne opp i det [illegible] At som gir uttrykk for folkevilje — demokratisk — skal [illegible] inn og gjøre sitt [illegible]. Hjem [illegible] konstitusjonen og folkets selvstyre skal være på plass straks, for å verne om alle fundamentalt, demokratiske goder, som organisasjonsfrihet, ytringsfrihet og trykkefrihet m. v. Intet ukonstitusjonelt smutthull skal stå åpent for kuppmakere. Intet påskudd skal tøies dem til å gripe inn».

———

Det fremheves samtidig, at «det er en uhyggelig, nedverdigende tanke, at der blandt Hjemmefrontens folk skulde finnes noen, som vil nytte tyskernes okkupasjon av landet — krigen med all dens elendighet — til å bli kvitt politiske motstandere og meninger fra forkrigstiden eller med andre ord, til å vinne noe politisk for sig selv. De stiller sig i så fall i rekke med NS som har gjort nøiaktig det samme. Noen politisk eller materiell lønn for vår kamp for fedrelandet, skal vi ikke ha — enn mindre forlange. De som gjør en innsats for å opnå en fordel av krigen, stiller sig i klasse med de verste brakke baroner».

Som det vil sees går alle disse skrifter til angrep på Kretsens planer om å underlegge sig den samlede ledelse av de ting, som ellers ligger under det folkevalgte storting, den av dette utgåtte regjering og de folkevaalgte kommunestyrer.

Om denne motbevegelse mot Kretsen, som det måtte ta tid å organisere har regjeringen i London neppe vært helt å jour. Dens styrke viste sig da kommunelovgivningen kom til behandling i odelstinget efter frigjøringen. Kretsens eneste representant advokat Christian L. Jensen blev stående alene.

Men Kretsens planer gikk videre til rettsvesenet og næringslivet.

Underskriveren foreslår følgende personer opført på den forslagsliste som skal forelegges Høires nominasjonsmøte for Tønsberg:

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

Tønsberg, den oktober 1947.

Medlem av:

Adresse:

101988

TB 28.8.47

DEMONSTRASJONER I CAIRO. Store anti-britiske demonstrasjoner brøt ut for noen dager siden i Cairo. Under sammenstøtene mellem demonstranter og politi blev to mennesker dreptes og 75 såret.

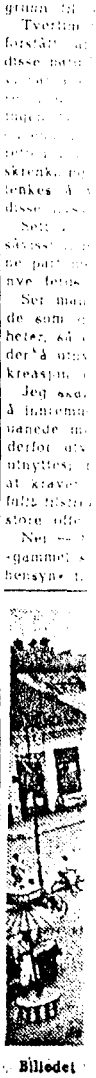

Billedet